

tinitzats, on potser hauríem agraït un posicionament clar dels autors en relació amb els talls sil·làbics dels noms i dels seus components (més que res per les polèmiques fins ara creades); la n. 46, on potser la identificació de la tipologia de l'habitació i el lloc que hi ocupa la inscripció haurien ajudat a contextualitzar el sentit del text (no es pot comparar amb res funerari perquè és un «paviment de recepció» i té un valor apotropaic i de salutació a qui entra a la casa; d'altra banda, en aquest àmbit interpretatiu, ni text ni arqueologia poden permetre dir-nos si és cristià o no); i, finalment, les tres inscripcions sota el n. 47 (a, b, c), on sí que tenim un retret seriós a fer als autors: ens han trepitjat un article que teníem en esbós sobre les inscripcions gregues de la dita «sinagoga» d'Elx, que, com ells demostren a la perfecció a través de l'anàlisi dels texts (en aquest cas, l'arqueologia hi ajuda poc), i revisant-ho tot sense creure's la *doctrina recepta*, no és una sinagoga, sinó una basílica paleocristiana, on tot el paviment, amb la seva iconografia i els textos que l'acompanyen, forma una unitat, un tot que cal explicar com a tal, i no per parts. La clau de l'explicació, al nostre entendre, és

el text 47c, on es relaciona a la perfecció text i iconografia i on es posa de manifest que som davant d'una metàfora pavimental musical de l'església com a nova «nau de l'estat», amb tots els seus fidels i governants com a tripulants i timoners. Exemplar, al meu entendre, l'explicació i l'argumentació (i adéu, article!).

El llibre el completen unes conclusions que sistematitzen i analitzen totes les dades de les inscripcions i uns magnífics índexs epigràfics, que ho inclouen tot, i quan diem tot, volem dir tot, inclosos *numeri*, *litterarum formae* i *grammatica quaedam*. Esplèndids i confeccionats amb la cura i destresa a què ens té acostumats aquest equip. No manquen unes taules de concordances entre aquest catàleg i les principals col·leccions del territori estudiat i de referència, globals.

En resum, i perdó pel pleonasma, un estudi convincent en tots els seus punts i paradigmàtic d'allò que hauria de ser una monografia epigràfica. Ens en felicitem.

Joan Gómez Pallarès

Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Ciències de l'Antiguitat
i de l'Edat Mitjana

DARDER LISSÓN, M. 1996.

De Nominibus Equorum Circensium. Pars Occidentis.

Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres. 402 p. + XVI làmines.

ISBN 84-922028-0-7.

El treball del que ara donem notícia té, per nosaltres, una mica de simbòlic, en el sentit que és el producte d'una recerca de molts anys, que hem pogut seguir de prop, feta per Marta Darder, en condicions no sempre fàcils i, sovint, allunyada dels circuits habituals de la recerca a casa nostra. D'aquí ve el símbol: és especialment significat i important que una persona que no és, de professió, investigadora, senti el neguit intel·lectual de continuar aprenent i i coneixent sobre un tema, i ho faci sense defallir pel pas del temps i amb uns resultats bons i satisfacto-

ris, com per a merèixer la publicació. I aquest és el cas del llibre de Marta Darder, que té com a primer valor el fet que ens presenta un catàleg, fins ara inexistent, dels noms de cavall de circ del món romà. Estudis sobre els noms d'animals al món antic grecoromà ja en teníem alguns (importants i fins i tot reeditats, com el de Toynbee), però catàleg que presenti tot el material onomàstic conegut (sigui quin sigui el seu suport de transmissió!) i discuteixi el significat de cada nom, a més d'extreure conclusions generals sobre el procediment

onomàstic equí al món romà, no. I aquest és el principal mèrit del llibre: presenta d'una manera sistemàtica (alfabètica, barrejant l'alfabet llatí amb el grec), tots els noms de cavall que les fonts que l'autora ha estudiat (literàries i arqueològiques) presenten com a, o atribueixen, a cavalls de circ. El primer *però* del treball ve precisament aquí: sent com és tan útil la presentació i discussió de Darder, i representant els cavalls de circ la immensa majoria de noms de cavalls coneguts, no entenem per què no ha completat el seu catàleg amb *tots* els noms de cavall. El treball s'hauria enriquit notablement. Per posar un exemple que m'és proper: el catàleg du documentat el nom *Delfus* (al mosaic, però, jo llegeixo *Delfi[cus]*), p. 106, procedent d'un mosaic de la C/ Holguín de Mérida, exposat al MNAR d'aquella ciutat, però no du (perquè, certament, per la iconografia del mosaic no li és atribuïble una funció de cavall de circ) el nom, també de cavall, de *Pafius*, que es troba a escassos 2 m del primer nom, que forma part d'un mateix paviment musiu i que té, a més, una evident relació de sentit i contingut amb el primer.

El catàleg presenta cada nom estudiat en nominatiu i n'especifica, després, les formes que es troben als documents d'origen (que el lector pot trobar i comprovar a partir de la p.293), en dóna una traducció i després en fa un comentari que intenta esbrinar l'origen del nom, ara aplicat a un cavall, les seves aparicions no equines (per així dir-ho) i altres apunts, normalment lin-

güístics, que en completen l'estudi. Ens sembla que aquesta, després de la concepció i idea del treball en forma de catàleg, és la principal aportació de l'autora i la que demostra la seva formació filològica, sempre propera, però (i això és bàsic per a aquest tipus de treballs) a allò que els estudiosos alemanys de la segona meitat del dinou van anomenar ciències de l'antiguitat. També és la part més arriscada i innovadora, no cal dir-ho, perquè molts dels noms han estat fins ara mal explicats o, senzillament, no entesos i aquest fet fa que s'hagin d'argumentar hipòtesis.

El llibre el completen un índex imprescindible dels noms que hi apareixen (alfabètic i, en negreta, el número del catàleg on és principalment discutit), un índex de fonts i passatges citats (potser hauria estat millor separar autors literaris de textos epigràfics i no barrejar transcripcions al català amb noms citats en llatí; tampoc no s'entén per què citar «Virg., Aen.,» i, en canvi, «Il·líada»). Probablement, els símbols diacrítics, quan no es presenten edicions pròpies, i les que es citen són de procedències tan diverses, tampoc no siguin necessaris. La bibliografia secundària completa aquest volum pre-cios perquè omple un buit important en el nostre coneixement de l'onomàstica d'animals en el món antic.

Joan Gómez Pallarès

Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Ciències de l'Antiguitat
i de l'Edat Mitjana

LAULETTA, Mario. 1998.

L'intreccio degli stili in Tacito. Intertestualità prosa-poesia nella letteratura storiografica.

Napoli: Università degli Studi di Salerno, Quaderni del Dipartimento di Scienze dell'Antichità, n° 21. 392 p.

In unum saporem varia illa libamenta confundere: lectura, memorització, paràfrasis, reelaboració, emulació, imitació, un minucioso trabajo en la definición de un sin-

gular modo de escribir, aconseja Séneca en su *Epistula* 84. Tanto la retórica antigua como la crítica contemporánea han elaborado modelos teóricos para analizar los pro-